

MSI	RIIGIKOGU KANTSELEI Majandus- ja sotsiaalinfoosakond E-mail: msi@riigikogu.ee	Tel 6 31 65 02 Faks 6 31 65 04
------------	---	---

Lühiuuring

25.11.2003.6-7/145

Soome kutsehariduse korraldamisest

Suurte kutseõppekeskuste funktsioneerimine ja integreeritud koolitüübi kasutamine

Käesolev ülevaade koosneb kahest osast:

1. Soome kutseharidussüsteemist ja selle arengutest (koostaja M.Kirch)
2. Märt Tomsoni kommentaar Soome kutseharidussüsteemist

1. Soome Kutseharidussüsteemist ja selle arengutest

Soome haridussüsteem võimaldab õpilastel peale põhikooli lõpetamist valida kutseharidus-haru ja tavalise keskkooli vahel reeglina 16-aastaselt peale 9 klassi lõpetamist (vt Lisa 1). Kutsehariduse esimene tase (vocational education) on praegu võrdsustatud keskkooliga ja õpe kestab reeglina samuti kolm aastat. Edasi saab õpilane soovi korral valida, kas õppida edasi ülikoolis, mis korraldab akadeemilist õpet või kõrgemas ametikoolis (Ammattikorkeakoulu e AMK), kus saab õppida rakenduslikuma suunaga erialasid. Seega on kutsehariduse esimene tase võrdsustatud keskkooliga (mõlemad vastavad tasemele ISCED 3). Kuni 1885. aastani oli võimalik Soome kutseharidussüsteemis õppida kolmel tasemel: baashariduse tase (ISCED 3), kolledži tase (ISCED 5) ja kõrgtase (ISCED 6).

Soome kõrghariduse süsteem koosneb seega kahest osast: ülikoolid ja ametikõrgkoolid, inglise keelses tõlkes polütehnikumid (polytechnics). Ametikõrgkoolid on rohkem praktilise orientatsiooniga õppeasutused õpetades välja eksperimentaalse ja arendustöö tasemele sobivaid asjatundjaid.

Uus etapp Soome haridussüsteemis algas 1990. aastatel. Dekaaadi algust võiks lugeda ametikõrgkoolide süsteemile alusepanemise eksperimentaalseks perioodiks. Kõrgtasemel ametiõppe uue süsteemi eesmärgiks oli haridusstandardi tõstmine ja keskharidusele järgneva kutsehariduse taseme tõstmise vajadus, kutsehariduse integreerimine kõrghariduse programmidesse. Esimesed 22 ametikõrgkooli alustasid 1992. aastal. Vastavalt valitsuse otsusele tegutses 1999. aastal 24 alalist (*permanent*)

ja 7 ajutist (*temporary*) ametikõrgkooli. Alates 1 augustist 2000 alustasid kõik need koolid alalistena.

2000. aasta alguses oli 220 institutsiooni, mis kuulusid kutseharidussüsteemi, neist 55 olid kohaliku omavalitsuse hallatavad, 70 omavalitsuste liitude hallatavad ja 95 olid eraorganisatsioonide hallatavad asutused. Riigi hallata on seni viis spetsiaalset kutseharidusinstituuti ning Hariduskeskus Lapimaal.

Haridusministeerium annab välja litsentsid organisatsioonidele, kes peavad organiseerima õppe, määrama õppealad, õpilaste üldarvu jmt.

Valitsus otsustab üldise koolide programmide struktuuri ja üldised õpingutesse puutuvad probleemid. Haridusministeerium otsustab detailselt õppeprogrammide pikkuse. Rahvuslik Haridusnõukogu (The National Board of Education) töötab välja põhilised õppekavad (core curricula) ja kvalifikatsiooni põhisuunad, määratleb eesmärgid ja ülesanded ja õppe põhilise sisu. Üldise õppekavaga tegevad õppekomiteed (training committees), mis on loodud Haridusministeeriumi juurde. Põhi-õppekava alusel valmistab iga õppeasutus ette oma individuaalse õppekava. Iga õppeasutus omab samuti ekspertinstituuti ja konsultatiivkomiteed, mis osalevad haridusvaldkonna arendamises kohalikul tasemel.

Üldse on Soome õpilasel kutsekeskhariduse omandamiseks võimalik valida 75 kutsequalifikatsiooni hulgast sobiv. Reeglina saab õpilane kutseharidussüsteemis üldise teadmiste baasi kutsehariduse oskusteks erinevates ametites oma valdkonnas ja lisaks ühes valdkonnas sügavama asjatundlikkuse.

Uus haridusreform sai alguse Soomes 1999.a. alguses. Uus seadustik rõhutab haridussüsteemi kui integreeritud tervikut. Kutseharidussüsteemi alustoeiks on selle institutsionaalne vorm (koolid), kuid praktikas käib teadmiste ellurakendamine. Lisaks teoreetilisele tööle kuuluvad kutseharidussüsteemi nii institutsiooni enda õpikojad kui ka tõelised töökohad.

Tänaseks on Soome haridusministeeriumi koduleheküljel asuvas ametikõrgkoolide nimekirjas 29 õppeasutust (vt Lisa 2). 1999. aastal tehtud OECD-le tehtud ülevaates oli planeeritud neid 31, mis näitab, et teatud korrekture on viimaste aastate jooksul õppeasutuste arvus ja struktuuris tehtud, kuid siiski ei saa rääkida selle integreeritud koolitööbi lagunemisest.

Ametikõrgkoolidest

Enamus ametikõrgkoolidest on multidistsiplinaarsed regionaalsed institutsioonid, mis annavad olulise kaalu haridussfääri kontaktidele äri ja tööstusmaailmaga. Multidistsiplinaarsuse näiteks oleks Espoo-Vantaa Tehnoloogiainstituut, milles tegutseb kolm erinevat kooli – tehnoloogiainstituut, ärikool ning kunsti ja disainikool. (Vt Lisa 3)

Ametikõrgkoolid on arenenud kui osa rahvuslikust ja rahvusvahelisest kõrgharidussüsteemist, milles rõhutatakse eriti kõrget asjatundlikkuse taset tööelu ja

arendustegevuse vallas. Ametikõrgkoolides tegeldakse ka teadus- ja arendustegevusega vastavalt nende õppe- ja töö spetsiifikale vastavas valdkonnas.

Praegu on ametikõrgkoolides umbes 70% kõigist sisseastujatest tulnud keskkoolist ja 30% esimese taseme (põhikoolijärgne õpe) kutsekoolidest. Ametikõrgkoolid omistavad professionaalse orientatsiooniga kõrgharidustaset kinnitavaid kraade (3,5 ja 4 aastat).

Ametikõrgkoolides on kaks kategooriat õpetajaid: lektorid, kellelt nõutakse litsentsiaadi või doktori kraadi ja lektorid, kellel peab olema vähemalt magistri kraad. Mõlemad õpetajate kategooriad peavad omama vähemalt kolmeaastast töökogemust.

Kõrgtasemel ametikoolitust pakutakse järgmistes valdkondades:

- Loodusressursid
- Tehnoloogia ja transport
- Haldus ja ärijuhtimine
- Hotellindus, toitlustamine ja kodumajandus
- Tervis ja sotsiaalteenused
- Kultuur
- Haridus

Kõrgharidussüsteem tervikuna pakub õppekohti 68,4% vastavast noorte vanusegrupist – ülikoolides 31,4% ja ametikõrgkoolides 37%.

Ametikõrgkoolid on kas munitsipaal- või erakoolid kuid kaasfinantseeritud riigi ja kohalike omavalitsuste poolt. Haridusministeerium ja iga ametikõrgkool teevad kolme-aastase lepingu, kus lepitakse kokku eesmärgid, õpilaste vastuvõtu arv ja kooli finantseerimine, mis on tulemuste-põhine (performance based).

Algastme kutsekoolidest (põhikooli järgne õpe)

Algastme kutseharidussüsteemi ülesanne on tõsta elanikkonna kutsealast kompetentsi, arendada tööelu ja täita töösfäär oskustega tööjõuga, suurendada tööga hõivatust ja toetada eluaegset õpet. Haridussüsteemi eesmärgiks on, et algse kutsehariduskvalifikatsiooniga inimesed saaksid põhilised kutsealased oskused mitmes valdkonnas ning lisaks põhjalikumad ning spetsiifilised oskused ühes kitsamas valdkonnas.

Põhikoolile järgneva kutsehariduse taseme omandamise võimalused kindlustab kas kohalik omavalitsus, omavalitsuste liit, eraorganisatsioonid ja sihtasutused.

Põhikoolijärgse kutsehariduse (kutsekeskharidus) kestus on 80-120 punkti (2-3 aastat). Selle taseme kutsharidussüsteem baseerub üldise keskhariduse põhi-õppeplaani ja seetõttu on ka kutseharidussüsteemi kaudu võimalik üle minna akadeemilise hariduse liini - ülikooli.

Ametikoolide ja -kõrgkoolide tasemel tehtavad rakendusteaduslikud uuringud ja tootmisega integreeritud arendustegevus on tähelepanuväärne lisaks on selles

valdkonnas kasutada oluline erasfääri rahaline ressurss. See viib mõttele, et tihe integratsioon kõrgtasemel ametikoolituse ja arendustegevuse vahel ongi üks Soome teadus- ja arendustegevuse valdkonda kiiresti edendavatest “mootoritest”.

Kasutatud materjalid:

1. Education in Finland. Vocational Education and Training. Opetusministeriö.
2. Competence-Based Qualifications. 1 st January 1999.
3. Thematic Review of the Transition from Initial Education to Working Life. Finland. Country note. November 1999, OECD raport.

[Transition From Initial Education To Working Life - Country Note - FIN](#)

<http://www.oecd.org/dataoecd/36/16/1908369.pdf>

4. The financing of lifelong learning finland country report

<http://www.oecd.org/dataoecd/0/38/1916940.pdf>

2. Soome kutseharidusest

Haridus- ja Teadusministeeriumi Koolivõrgu Büroo Tallinna piirkonna peadirektori Märt Tomsoni kommentaar.

Viimase 10 –15 aasta vältel on valitsev suund Soome kutseharidussüsteemi arenemisel olnud regionaalne kontsentreerumine.

Soomes oli kutseharidussüsteem (kutseõppeasutused, rakenduskõrgkoolid) riiklik (Haridusministeeriumi valitsemisala) kuni üheksakümnendate aastate alguseni. Tänapäevaks on õppeasutused valdavalt munitsipaliseeritud ning kujundatud nende põhjal koolide kooslused, mis oma siseselt ülesehituselt sarnanevad ärimaailmast tuntud ettevõtete ühendustele.

Ajalooliselt välja kujunenud kutseõppeasutuste võrgustikule on regionaalsuse printsiibist lähtudes pealisehitisena rajatud katusorganisatsioonid, mis praeguseks on kujunenud vastavate koolide juriidilisest isikust omanikuks (pidajaks). Üsikkool sellises süsteemis toimib põhimõtteliselt sellisena nagu kool läbi aegade on toiminud, selles toimub õppeprotsess – õpetaja ja õppija vaheline suhe toetatud erinevatest õppevahenditest, seadmetest, ruumidest, jne.

Üsikkoolide toimimisest on eristatud korralduslikud, halduslikud ja administratiivsed funktsioonid, mis oma olemuselt on kõikidele üksikkoolidele ühised – näiteks: õppeprotsessi korraldus ja arvestus, personali palkamine, arvestus ja arendamine; majandusarvestus ja eelarvestamine, kinnisvara arendus ja korrashoid, välissuhtlemise

korraldamine, raamatukogunduse ja teavitamise organiseerimine, mainekujundus ja marketing, õpilaste toitlustamine, majandustegevusest saadavate tuludega (õpilaste poolt valmistatud tooted, lepingulised uurimistööd, jne.) seotud toimingute koordineerimine ja korraldamine, kvaliteedi haldamine, infosüsteemide arendamine, jne. – ühesõnaga tegevus, mis toetab õppeprotsessi või on seotud organisatsiooni kui subjekti üldjuhtimisega ning juriidilise isikuna funktsioneerimisest paratamatult tulenevate kohustustega.

Taoline lähenemine võimaldab põhimõtteliselt säilitada üksikkooli kui koosluse algosa suhteliselt konservatiivsena ja traditsioonilisena kuid samal ajal ühiskonnas toimivates rahanduslikes, õiguslikes, turunduslikes jne. protsessides ja suhetes ei figureeri enam üksikkool vaid nende kooslus. Turumajanduslikus keskkonnas on selline kooslus palju elujõulisem kui seda oleks üksikkool.

Sageli nimetatakse taolisi kooslusi Soomes kontsernideks, kontserni “valdusüksusena” vaadeldakse üldnimetatud (omaniku funktsiooni realiseerivat ja üksikkoolidele nn kontserniteenust pakkuvat) pealisehitist, “tütarettevõtetena” üksikkooli.

Taoline süsteemi ülesehitus kehtib valdavalt nii kutseõppeasutuste (amatiline oppilaitos)- kui ka rakenduskõrgkoolide (ammattikorkeakoulu) osas. Kutseõppeasutus ja rakenduskõrgkool on ka Soomes (analoogiliselt Eestiga) institutsionaalselt eraldatud, kuid võivad kuuluda samasse koolituskontserni, seega omanik on sama juriidiline isik (näiteks Päijät-Hämeen Koulutus konserni, kuhu kuulub muuseas ka gümnaasium ning täiskasvanukoolitusega seotud asutusi <http://www.phkk.fi/esittely/>).

Koolituskontserni omanikuks on Soomes tavaliselt munitsipaaltegevõtte (kuntayhtymä), mis on moodustatud samas maakonnas asuvate omavalitsuste poolt ning see on maakondlik koolituse korraldaja, arendaja ja ülalpidaja; omanikuks võib põhimõtteliselt olla ka mingitel muudel põhimõtetel moodustatud aktsiaselts, sihtasutus.

Koolituskontserni tegevust finantseeritakse peamiselt avaliku sektori poolt (riigieelarve ja omavalitsuste eelarved). Raha suunatakse terviksummana koolituskontserni, kus see vastavalt kehtestatud reeglitele jagatakse üksikkoolide ning muude kontserni kuuluvate asutuste ja tegevuste vahel. Koolituskontsernidel võivad olla märkimisväärsed laekumised majandustegevusest.

Koolituskontsernil on juhataja, juhatus või lisaks nendele ka tegevjuht; kontserni nõukogu määratakse peamiselt poliitilisi printsiipe arvestades omanikeringi kuuluvate omavalitsuste poolt.

Kontserni üksikkoolidel ja muudel asutustel on oma juhid, kes omavad õigusi ja vastutavad vastavalt kontserni juhi poolt delegeeritule. Samuti on üksikkoolidel oma erialanõukogud, asjatundjate kogud jms.

Põhimõtteliselt on üksikkooli juht sellises süsteemis ikkagi oma ala asjatundja, ülemõpetaja, keda on püütud vabastada administreerimisest, haldamisest ja tugiteenuste korraldamisest.

Koolituskontserni õpilaste arv võib ulatuda üle 10 tuhande; see aga ei tähenda, et tegemist on “mammutkooliga”. Tegelikult on tegevus hajutatud küllaltki suurel territooriumil (mingi osa maakonnast, linnast) paiknevate õppehoonete vahel (mis sinna on üldreeglina ajaloolise arengu tulemusena tekkinud juba enne kontserni moodustamist).

Kontserni võib kuuluda 10 –20 üksikkooli ja igal ühel on oma õppehoone. Kontserni siseselt on võimalik sujuvalt korraldada õppebaasi riskasutamist, so selle kasutamist optimeerida.

Kontsernis õpetatavate kutsealavaldkondade spekter võib olla väga lai, muusikast ja kunstist kuni metallitöö ja maavarade kaevandamiseni.

Taoline kooslus saab eksisteerida ennekõike tänu kaasaegsele infotehnoloogiale, vastavalt välja arendatud infosüsteemile ning selle põhjal toimivale juhtimisele. Siinjuures tuleb märkida, et ainult suhteliselt vähesed, ülaloodud põhimõtetel töötavad koolide kooslused Soomes sisaldavad oma nimetuses sõna “kontsern”. See aga ei tähenda, et oma nimetuses sõna “kontsern” mitte sisaldavad kutseõppeasutused oleks siseselt kuidagi teisiti ülesehitatud. Näiteks kontsernipõhiselt toimiv Helsingi Rakenduskõrgkool kannab nimetust Helsingin Ammattikorkeakoulu, see Helsingi Linnavalitsusele kuuluv õppeasutus on moodustatud 12 kooli baasil.

Koolide koosluste moodustamisele eelnes küllaltki pikk üleminekuperiood (ligi kümme aastat), mille jooksul arendati välja vastavad regulatsioonid ja infosüsteemid. Koolituskontsernid moodustusid õiguslikult üheksakümnendate lõpus.

Tundub, et Soome ümberkorraldused on ennast õigustanud. Traditsiooniliselt tugevate ülikoolide kõrvale on tekkinud läbilöögivõimet omav ja õppijate ning tööandjate hulgas tunnustatud, tööturule suunatud koolitussüsteem. Selle tõestuseks on Soome koht maailmamajanduses ning mitmesugustes riigi arengut kajastavates edetabelites.

Taoline süsteem Eestis oleks piirkondlikult põhimõtteliselt võimalik ning vajaks asjakohast arutelu.

Mõned lingid täiendava info saamiseks Soome õppeasutuste kohta:

http://www.minedu.fi/opm/koulutus/ammattikorkeakoulut/ammattikorkeakoulut_luettelo.html

<http://www.opintoluotsi.fi/linkkihakemisto/linkkihakemisto.asp?categoryid=292>

Marika Kirch

MSI nõunik, 631 6508